

General-pukovnik
MILAN DALJEVIĆ

Jugoslavija — dosledno na Titovom putu

Protekla je devedeset i jedna godina od rođenja i treća godina od smrti najvećeg sina naših naroda i narodnosti, decenijama najistaknutije figure jugoslovenskog radničkog pokreta i prve ličnosti Komunističke partije Jugoslavije odnosno Saveza komunista Jugoslavije, legendarnog vođe narodnooslobodilačkog rata i socijalističke revolucije, čoveka koji je postavio temelje samoupravljanja u našoj zemlji i više od tri i po desetleća imao u ruci njeno kormilo, trostrukog narodnog heroja Jugoslavije, arhitekta nesvrstavanja i građanina sveta — TITA.

Vreme koje nas deli od 4. maja 1980. godine nije bilo lako. Naše društvo se suočilo s ozbiljnim zaoštavanjem ekonomskih problema, razvojnih i drugih protivrečnosti. S druge strane, situacija u svetu se veoma pogoršala i malo je nade da uskoro može doći do smirivanja teških konflikata velikih sila i blokova i dubokih previranja koja karakterišu savremene međunarodne odnose. Sve je to ohrabrilo i podstaklo protivnike socijalističke samoupravne Jugoslavije na znatno agresivnije delovanje protiv njenih temeljnih vrednosti i teokovina.

Mi dobro znamo o kojim protivnicima je reč. Radi se o nekim inostranim krugovima, neprijateljskoj emigraciji, nacionalističkim i drugim grupacijama unutrašnjeg neprijatelja, koji su još odavno računali s takozvanim postitovskim periodom, pravili kombinacije o tome kojim će putem Jugoslavija posle Tita i špekulisali s težom o njenom »nužnom raspadu«.

Međutim, vreme je pokazalo svu besmislenost takvih kombinacija i špekulacija. Jugoslavija je, i pored svih teškoća i nasrtaja, čvrsta i stabilna, spremna i sposobna da odoli svim iskušenjima pred kojima bi se mogla naći. Ostali smo, a bićemo i ubuduće, dosledni na Titovom putu. Savez komunista Jugoslavije, radnička klasa, radni ljudi i građani trajno su opredeljeni za socijalističko samoupravljanje, za Jugoslaviju kao federativnu zajednicu ravnopravnih, zbraćimljenih i jedinstvenih naroda i narodnosti, za koncepciju opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, za politiku nesvrstavanja, za mir, slobodu i nezavisnost svih naroda i zemalja sveta. To je snažno manifestovano i na Dvanaestom kongresu SKJ, koji je upravo zbog toga i označen kao kongres kontinuiteta u ostvarivanju Titove revolucionarne misli i stvaralaštva.

U ovom tekstu se ukazuje na pojedine momente iz Titovog životnog puta i na neke bitne aspekte njegovog revolucionarnog dela. Primer, misao i delo druga Tita nepresušno su vrelo inspiracija i snažan podsticaj za akciju sadašnjim i budućim generacijama.

Voda Partije i originalne socijalističke revolucije

Tito je primer revolucionara najvišeg kova, koji je još u najranijoj mladosti, kao radnik, shvatio ulogu radničke klase i značaj njenog organizovanja. Njegov dolazak na čelo KPJ, avgusta 1937. godine, označava prelomni trenutak u istoriji naše partije. Pod Titovim rukovodstvom ona je dobila nov lik. Rukovodstvo je vraćeno u zemlju i Partiji. Povedena je odlučna borba za jedinstvo njenih redova i raščišćeno sa frakcionaštvom i sektaštvom. Afirmisan je princip o prvenstvenoj odgovornosti KPJ pred svojom radničkom klasom i narodom. Titova gledanja na rešavanje nacionalnog i socijalnog pitanja, na demokratizaciju ukupnih unutrašnjih odnosa i potrebu pripreme zemlje za odbranu od narastajuće fašističke opasnosti, privukla su široke narodne mase. Komunisti su usmereni na rad sa radnicima i narodom na širokom frontu. Ojačane su veze Partije i mladih i najveća pažnja posvećivana radu komunističke omladine Jugoslavije. Rečju, Komunistička partija je pod Titovim rukovodstvom stasala u jedinu snagu kadru da se uhvati ukoštac sa sudbonosnim događajima koji su tada bili na pomolu. To se u jarkoj svetlosti pokazalo i na Petoj zemaljskoj konferenciji, oktobra 1940. godine u Zagrebu, koja po mnogim svojim obeležjima dostiže značaj istorijskog kongresa.

U vreme kada se bivša Jugoslavija rušila pred fašističkom naježdrom kao kula od karata, Tito i KPJ su jedini ostali sa narodom. U naizgled bezizlaznoj situaciji, jer je zemlja bila okupirana i rasparčana, pod besomučnim terorom tuđina i uspostavljenih kvislinških garnitura, i bez ikakve vojne organizacije, jer se vojska bivše Jugoslavije raspala — oni su ukazali na izlaz. Narod je pozvan u borbu za oslobođenje, ali i u borbu za stvaranje novog društva, za definitivni raskid sa odnosima nacionalnog i socijalnog ugnjetavanja, sa stanjem političke i svake druge obespravljenosti radničke klase i najširih slojeva stanovništva.

Titov koncept istovremenog izvođenja oslobodilačke borbe i socijalističke revolucije izražavao je težnje svih naših naroda i narodnosti i bio platforma za njihovo najšire okupljanje.

Pod rukovodstvom KPJ i druga Tita rasplamsao se plamen ustanka i revolucije na čitavom jugoslovenskom prostoru. Preko Rudog i Čajniča, u odsudnim bitkama na Neretvi i Sutjesci, čiju 40-godišnjicu upravo obeležavamo, u borbama koje su vođene širom zemlje, stvarana je nova narodna armija. Uporedo s tim, stvarani su organi nove narodne vlasti i tako rešavano to ključno pitanje svake revolucije.

Pre 40 godina, na Drugom zasjedanju AVNOJ-a u Jajcu, postavljani su politički temelji nove državne organizacije. Odlukom AVNOJ-a o ustrojstvu Jugoslavije kao federativne zajednice ravnopravnih naroda i narodnosti, zadat je odlučan udarac politici nacionalne podvojenosti i mržnje. Ravnopravnost naših naroda i narodnosti afirmisana je kao najviši princip i trajno opredeljenje naše revolucije.

Ogroman je doprinos naših naroda i narodnosti pobedi nad fašizmom. O tome najbolje svedoči preko milion i sedamsto hiljada palih za slobodu i pravednije društvene odnose.

Neprocenjiv je, u isto vreme, doprinos druga Tita i KPJ marksističkoj teoriji i praksi socijalističke revolucije. Oni su pronašli originalni, jugoslovenskim uslovima primeren put revolucionarnih preobražaja, i svojim delom podarili bogato iskustvo oslobodilačkim i revolucionarnim pokretima širom sveta.

S vremena na vreme javljaju se pokušaji da se taj doprinos umanji i NOB prikaže u iskrivljenom svetlu. U nekakvoj kvazinaučnoj, istoriografskoj i memoarskoj literaturi — u svetlu, pa i u našoj zemlji — ima primera grubog falsifikovanja pojedinih istorijskih činjenica, pokušaja osporavanja istorijskog značaja i trajne važnosti odluka Drugog zasjedanja AVNOJ-a, i neadekvatnog, tendencioznog

prikazivanja nekih događaja i ličnosti, čak i ličnosti i dela druga Tita. Svesni da se time ne samo krivotvori istina o toj prelomnoj etapi u novijoj istoriji naroda i narodnosti Jugoslavije, već i atakuje na sve temeljne vrednosti naše savremenosti, koje upravo u NOB-u imaju svoje izвориšte — mi takve pokušaje odlučno odbacujemo.

Naša revolucija je autentična, izvedena je pre svega osloncem na sopstvene snage i pod isključivim rukovodstvom KPJ i Tita. To su činjenice koje su odlučujuće uticale i utiču na njen posleratni tok i zato nikome ne smemo dozvoliti da ih skrnavi i obezvređuje na bilo koji način.

Titova misao samoupravljanja: Samoupravljanje je najdemokratskiji i najpravičniji put razvitka

Okosnicu Titovog poimanja socijalističke revolucije čini marksističko stanovište da oslobođenje radničke klase i radnih ljudi mora da bude njihovo vlastito delo. Zato je na razvoj samoupravljanja gledao kao na unutrašnju zakonitost u izgradnji društva koje stremlji neposrednoj vladavini radničke klase i svih radnih ljudi, odnosno Marksovoj asocijaciji neposrednih proizvođača.

Samoupravljanje, govorio je drug Tito, nije neko naše epohalno otkriće. Njegove teorijske osnove sadržane su u stvaralaštvu klasika marksizma, »jurišu na nebo« pariskih komunara, u praksi Sovjeta iz vremena Lenjina i oktobarske revolucije. Međutim, po jasnoći i konkretnosti Titova misao o samoupravljanju je jedinstvena u svetu i, kako se s pravom naglašava, izuzetan uzor svim stvaraocima u oblasti marksističke teorije.

Temelje socijalističkih samoupravnih odnosa u nas Tito i Partija su izgrađivali još u godinama oružanog dela revolucije naših naroda i narodnosti, pre svega kroz praksu konstituisanja i delovanja narodnooslobodilačkih odbora i drugih organa nove narodne vlasti, kao svojevrsnih oblika samoupravnog organizovanja narodnih masa. A u prvim posleratnim godinama, uočavajući opasnost od centralizacije vlasti, nužne u fazi učvršćivanja revolucionarnih tekovina, Tito i Partija preduzimaju odlučan korak u ostvarivanju velike akcione parole radničkog pokreta: »Fabrike radnicima, zemlja seljacima«; 1950. iniciraju donošenje »Zakona o upravljanju državnim privrednim preduzećima i višim privrednim udruženjima od strane radnih kolektiva«. Bio je to istorijski značajan čin, koji je opredeljujuće obeležio sve kasnije godine revolucionarne izgradnje i razvoja našeg društva.

U minulih trideset i nešto godina samoupravljanje je najbitnija odrednica jugoslovenske realnosti; ono je, tako reći, kazivao je Tito, lik našeg društva. Uspostavljen je kvalitativno nov društveno-ekonomski položaj radnog čoveka i svakim danom sve više se osvajaju odnosi u kojima rad i rezultati rada postaju opredeljujući činioci tog položaja. Polazeći od toga, izvršene su revolucionarne promene u političkom sistemu, u čijoj se osnovi, na svim nivoima, nalazi delegatski princip odlučivanja. Tako se samoupravljanje izgrađuje kao fundamentalni i najširi društveni odnos, što omogućava da radnička klasa, radni ljudi i građani ovladaju svojim položajem, odnosno da neposredno odlučuju o svim pitanjima sopstvene egzistencije i društvene reprodukcije u celini. Bez obzira na teškoće i dužinu trajanja povremenih zastoja, samoupravljanje je put i oblik istorijske negacije klasno eksploatatorskih odnosa u građanskom društvu i birokratske izopačenosti etatističkog socijalizma.

Da samoupravljanje nije nikakav eksperiment, na što je ukazivao i drug Tito, najbolje svedoče ostvarena dostignuća u dosadašnjoj izgradnji društva. Jugoslavija je u kratkom razdoblju prešla put od zemlje nerazvijene industrije i sitnosopstveničke zastarele poljoprivrede do grupacije srednje razvijenih industrijskih zemalja. Ostvarivan je privredni rast tempom koji je u špici svetskih privrednih kretanja. Svake jedanaeste godine udvostručavana je proizvodnja, čime je snažno ojačao ekonomski potencijal zemlje. Izvršene su radikalne promene u opštoj strukturi privrede, tako da je društveni sektor već 1981. godine učestvovao u društvenom proizvodu sa 86 odsto, a industrija sa 40 odsto. Do velikih promena došlo je i u socijalno-ekonomskoj strukturi stanovništva: za nekoliko miliona je smanjen broj poljoprivrednika, a zaposlenost je još pre dve godine dostigla cifru od oko 6 miliona radnika, što je za pet puta više nego 1947. Ostvarene su ogromne promene u životnim uslovima i standardu celokupnog stanovništva, u ishrani i odevanju, zadovoljavanju stambenih, obrazovnih, zdravstvenih i kulturnih potreba. Jugoslavija je, ukupno uzevši, izmenila svoj lik i svojom ulogom i značajem u međunarodnoj zajednici nadišla granice jedne geografski male zemlje.

Pred tom činjenicom padaju u vodu sve, u poslednje vreme učestale, špekulacije o tome da je samoupravljanje krivo za naše sadašnje teškoće, pa i sve »preporuke« da odustanemo od samoupravnog kursa i »izlaz« potražimo u reafirmaciji vrednosti građanskog privatističkog društva, etatističkom socijalizmu ili u nekakvom hibridnom modelu, prožetom čak i izvesnim primesama samouprave. Zaoštrene ekonomske teškoće s kojima smo suočeni i koje naši ljudi

sa razumevanjem podnose nisu uslovljene time što ima *mного* samoupravljanja, već prvenstveno njegovim zastojem u nekim sredinama, kao i otporima u sprovođenju mera čiji je cilj upravo dalji razvoj socijalističkih samoupravnih odnosa.

»Samoupravljanje je najdemokratskiji i najpravičniji put razvitka« — govorio je Tito. Ono iz dana u dan potvrđuje svoju delotvornost u našim uslovima i iskazuje se kao značajan činilac vitalnosti i razvoja jugoslovenskog društva.

Socijalističko samoupravljanje, međutim, nije nikakav čarobni štapić sposoban da nadvlada vreme i preko noći razreši sve protivrečnosti i probleme koji se javljaju u izgradnji društva. Samoupravljanje, uz to, nije nešto što se osvaja dekretom, do čega se stiže brzohodom i bezbolno; za njega se treba boriti i savladati mnoge otpore i suprotstavljanja birokratsko-dogmatskih i liberalističkih snaga koje bi htele da što više uspire ako već ne mogu da zaustave proces revolucionarnih promena na samoupravnoj osnovi. Titova misao o samoupravljanju je izrazito dinamična, jer uključuje u sebe stalno kritičko preispitivanje pređenog puta i slabosti, te neprekidnu borbu da se dosegnu šire granice društvenog progressa tragom radničko-klasnih interesa. To je misao akcije, misao o ljudskoj slobodi i stvaralaštvu, misao napretka i budućnosti, misao koja, po svom smislu i značaju, znatno prevazilazi granice Jugoslavije.

Titovo zaveštanje: Čuvajte bratstvo i jedinstvo kao zjenicu oka svoga

Nikada, ni u jednom susretu s ljudima i u javnom istupanju Tito nije propustio priliku da ukaže na sudbinski značaj bratstva i jedinstva naših naroda i narodnosti. Ono je za njega »naše najveće dostignuće«, »ogromna tekovina za koju se isplatilo i boriti se i umirati«, »uslov ne samo prosperiteta nego i golog opstanka« naroda i narodnosti Jugoslavije. Tito je u ravnopravnosti, bratstvu i jedinstvu video jedino moguću platformu za ostvarenje njihove vekovne težnje da žive u saradnji i zajedništvu i put za definitivni raskid sa isto tako vekovima raspirivanom mržnjom i razdorom među njima. Za Tita je to bilo jedino moguće rešenje nacionalnog pitanja u jugoslovenskim uslovima i kamen međaš u izgradnji lepše budućnosti. Ravnopravnost, bratstvo i jedinstvo naših naroda i narodnosti bili su najveći Titov ideal i osnovno načelo njegove revolucionarne misli i akcije.

Bratstvo i jedinstvo stvoreno je u ognju narodnooslobodilačkog rata i revolucije. Tito i KPJ bili su tada svesni da se samo udruženim snagama i zajedničkom borbom mogla izvojevati sloboda i, u isto vreme, sigurni da se narod može pokrenuti u borbu protiv mnogo nadmoćnijeg neprijatelja samo ako mu se pruže garancije da više nema povratka politici i odnosima nacionalne neravnopravnosti kakvi su vladali u bivšoj Jugoslaviji. Stoga je ideja bratstva i jedinstva, u suštini, simbolizovala program naše revolucije i bila njena motorna snaga, neiscrpno izвориšte moralne snage boraca i jedinica NOVJ i snažan integrativni faktor jedinstvenog narodnooslobodilačkog pokreta u Jugoslaviji.

»Riječ narodnooslobodilačka borba« — pisao je Tito 1942. godine — »bila bi samo jedna fraza, pa čak i prevara, kada ona ne bi, pored općejugoslovenskog smisla, imala i nacionalni smisao za svaki narod posebice, tj. kada ona ne bi imala ... tu sadržinu da zaista nosi slobodu, ravnopravnost i bratstvo svim narodima Jugoslavije«. Već navedene odluke Drugog zasjedanja AVNOJ-a donete su upravo na takvoj platformi. One su označavale rađanje slobodne zajednice slobodnih i ravnopravnih naroda i narodnosti. One su bile i ostaju — naglašavao je drug Tito — zaloga stvarne perspektive jedinstva Jugoslavije.

Politika ravnopravnosti, bratstva i jedinstva dobijala je — pod Titovim rukovodstvom — sve snažnije oslonce i u čitavom posleratnom razvitku naše zemlje. Samoupravljanje je otvorilo i stalno otvara nove mogućnosti za svestrani materijalni, politički, kulturni i sveukupni procvat svih naših naroda i narodnosti, ali i za punu afirmaciju njihovih zajedničkih interesa kao realne osnove međusobne solidarnosti i jugoslovenskog višenacionalnog zajedništva. Radnička klasa — jedino sposobna snaga da prevlada klasne i nacionalne protivrečnosti — i udruženi rad — sve više se i u praksi potvrđuje kao ključni integrativni činilac našeg društva. Usaglašavanje posebnih i opštih interesa, iako za sada sa dosta teškoća, ostvaruje se društvenim dogovaranjem i samoupravnim sporazumevanjem, i u okviru jedinstvenog delegatskog sistema, što bi morala biti snažna brana svakom centralizmu i partikularizmu.

Drug Tito je ukazivao na ozbiljne posledice tih pojava i posebno se odlučno borio protiv svakog oblika lokalističkog zatvaranja i favorizovanja parcijalnih na račun zajedničkih interesa. Govorio je da se mora očuvati jedinstvo Jugoslavije, u kojoj postoje svi uslovi da granice federalnih jedinica više ne budu granice razdvajanja nego spajanja; one bi morale biti — kako je ne jednom poručivao — »kao one bijele crte na jednom mramornom stubu«.

Ravnopravnost, bratstvo i jedinstvo nisu za Tita neke okamenjene, jednom za svagda date vrednosti; stalno je ukazivao na potrebu njihovog permanentnog potvrđivanja i obogaćivanja novim sadržajima. Otuda je i s tog stanovišta isticao izuzetan značaj dosledne primene ustavnih rešenja iz 1974. godine i Zakona o udruženom radu. Podvlačio je da u interesu stvarne ravnopravnosti i svestranog razvoja svih naših naroda i narodnosti moramo rešavati sve probleme koji iskrсну u međusobnim odnosima u duhu našeg društvenog uređenja i energično uklanjati sve subjektivne prepreke koje iskrсну na tom putu.

Drug Tito je često podsećao na klasnu, reakcionarnu i razbijačku ulogu nacionalizma i upozoravao da u borbi s njim ne smemo dozvoljavati nikakve kompromise. Voditi stalnu beskompromisnu borbu protiv svih nacionalizama, bez obzira da li se javljaju u formi separatizma, iredentizma ili unitarizma — to je poruka i zahtev koji je redovno isticao. Taj njegov zahtev vanredno je aktuelan i u ovom trenutku, jer je nacionalizam digao glavu i drsko, organizovano i agresivno nasrće na tekovine revolucije, posebno na jedinstvo naših naroda i narodnosti i na perspektivu njihovog zajedništva u Jugoslaviji. Nacionalisti su barjaktari klasnog neprijatelja svih boja, sejači mržnje i sukoba među ljudima i narodima; zato im se moraju potkresati krila — nepokolebljivo i odlučno. I to, pre svega, sasecanjem korena etatizma i birokratizacije na svim nivoima, jačanjem uloge udruženog rada i daljim razvojem samoupravljanja, ali i stalnom idejnom ofanzivom i sistematskim vaspitno-političkim radom u školama, omladinskim i drugim organizacijama.

Naglašavajući da narodi i narodnosti SFRJ mogu živeti u sigurnosti i računati na lepše sutra samo ujedinjeni, ravnopravni i složni, drug Tito je ukazivao na potrebu stalnog razvijanja jugoslovenskog socijalističkog patriotizma i osećanja pripadnosti jugoslovenskoj socijalističkoj zajednici ravnopravnih naroda i narodnosti. Tu nije reč — govorio je jednom prilikom — »o jugoslovenstvu u unitarističkom smislu, koje negira nacije ili pokušava da smanji njihovu ulogu. Protiv jugoslovenstava u unitarističkom smislu mi smo se energično borili, i treba i ubuduće da se borimo protiv svake pa i najmanje tendencije unitarizma... Riječ je o potrebi produbljivanja saznanja o pripadnosti Jugoslaviji, o tome da je jačanje naše jugoslovenske zajednici stvar svih naših naroda i narodnosti, i da im ona samo kao takva garantuje stvarni prosperitet i budućnost«.

Sušтина takvog jugoslovenstva nije nacionalno-etnička, odnosno u konstituisanju jedinstvene jugoslovenske nacije, jer smisao puta kojim idemo i nije u stvaranju nekih novih nacija, već u izgrađi-

vanju uslova za oslobađanje čoveka od svih, pa i od nacionalnih usko-grudosti. Za Tita je jugoslovenstvo društveno-političko opredeljenje, to jest osećanje pripadnosti SFRJ kao zajedničkoj socijalističkoj i samoupravnoj domovini, što ne protivreči, kako je govorio, »nacionalnim osobinama pojedinih naroda, njihovoj prošlosti i historijskim dostignućima«. Takvo jugoslovenstvo i jugoslovenski socijalistički patriotizam predstavljaju izuzetno značajne vrednosti i sa stano- višta odbrane. Oni oplemenjuju i podstiču u čoveku ono što je opšte- ljudsko.

Drug Tito je posebno insistirao na vaspitavanju mlade genera- elje u duhu ove velike revolucionarne tekovine. Jednom prilikom, obraćajući se omladini, poručio je: »Čuvajte bratstvo i jedinstvo! Ne dajte da vam ga neko naruši! Ono nas je koštalo skupo i zato ne dozvolimo da date žrtve budu uzaludne. Čuvajmo ga kao zenicu oka svoga! Ono nam je potrebno ne samo danas nego i sutra. Ono će biti potrebno kroz deset godina, ono će biti potrebno vjekovima, dok postoje naši narodi«. Danas je neophodno ne deklarativno, već prak- tično ponašanje u skladu sa onim što je Tito poručivao i kako nas je on učio.

Titova poslednja zapovest: Neka armija i dalje bude uzdanica naših naroda i narodnosti

Tito je bio tvorac i legendarni vojskovođa oslobodilačke armije naših naroda i narodnosti, utemeljivač koncepcije opštenarodne od- brane i vrhovni komandant naših oružanih snaga. Titova vojna misao i delo bitan su element njegovog celokupnog revolucionarnog stva- ralaštva, trajna osnova i nadahnuće za nova stvaralačka pregnuća u razvoju i jačanju odbrambeno-samozaštitne sposobnosti našeg društva i revolucije.

Genijalnošću i umećem istinskog marksiste — revolucionara, drug Tito je istorijske 1941. godine vizionarski opredelio ne samo društveno-političku sadržinu i ciljeve narodnooslobodilačkog rata, nego i ukazao na oblike i metode njihovog ostvarivanja. Duboko svestan, kako je isticao Edvard Kardelj, apsolutne uzajamne zavis- nosti tih činilaca, odnosno političke i vojne strategije, on je put do uverenja masa da je pobjeda moguća, do nacionalnog i socijalnog oslobođenja, video jedino u doslednoj orijentaciji na permanentnu oružanu borbu i stvaranje jake oružane sile, a i u osloncu na najšire slojeve naroda i narodnosti u svim krajevima Jugoslavije. U prak-

tičnoj realizaciji takve orijentacije Tito je uvek iznalazio adekvatna rešenja i činio ono što je, sa stanovišta klasičnih vojnih doktrina, često bilo potpuno neshvatljivo.

Odluka o vremenu početka ustanka, izbor partizanskog oblika ratovanja, usmeravanje težišta delovanja revolucionarnih snaga na vangradsko područje, određivanje dinamike stvaranja nove narodne armije i momenta prelaska u svaku novu etapu u tom procesu — od formiranja Prve proleterske narodnooslobodilačke brigade, preko divizija, korpusa i armija sa 800.000 boraca — zatim zadaci koje je postavljao u vezi sa stvaranjem i stalnim proširivanjem slobodnih teritorija, itd. — blistavo su svedočanstvo prodornosti Titovog uma i izuzetnosti njegovog genija.

Za Tita je čovek — politički svestan, moralno čvrst i borbeno osposobljen — uvek bio primarni činilac oružane borbe i pobede. Titova strategija je »strategija ofanzive« i stalnih udara po neprijatelju na celom jugoslovenskom ratištu, to je strategija stalne inicijative, jednostavnih, brzih i veštih manevara, brzog prenošenja težišta kombinacija raznovrsnih oblika borbenih dejstava na frontu i u pozadini neprijatelja, umešnog korišćenja prostora, noći i loših vremenskih uslova, maksimalnih iznenađenja okupatorskih i kvislinških snaga... Tito nije priznavao bezizlaznost situacije; i u okolnostima kada se naziralo beznađe on je pronalazio izlaz.

Tita su krasile najplemenitije vrline vojskovođe. Bio je vizionar i strateg bez premca, izuzetno hrabar, spreman na najveća lišavanja i žrtve, istrajan u izvršavanju zadataka, samodisciplinovan i humanista najvišeg kova. Briga o borcu i ranjeniku bila je temeljno pravilo njegovog ponašanja; čak i kad je pretila opasnost od uništenja glavnine naših jedinica, na Neretvi i Sutjesci, na primer, drug Tito nije dozvoljavao da se napuste ranjenici. »Ja to ne mogu narediti ni kao vrhovni komandant, ni kao generalni sekretar Partije, a ni kao čovek« — uzvraćao je na takve predloge.

Drug Tito je do kraja svoga života održavao neposrednu vezu sa narodom — sa radnikom, seljakom, vojnikom, učenikom... — a u ratu je uvek bio u borbenom stroju, sa borcima i starešinama. Delio je sa njima i dobro i zlo: marševao po bespuću i nevremenu, gladovao, otvarao vatru na neprijatelja. Za vreme bitke na Sutjesci, 9. juna 1943. godine, na istočnoj padini Ozrena, bio je i ranjen. Stoga će i po tome ostati zabeležen kao jedinstven i izuzetan vrhovni komandant u novijoj istoriji.

Otkrivajući nove oblike konstituisanja oružane sile revolucije, i afirmišući nove oblike svenarodnog oslobodilačkog i revolucionar-

nog rata, drug Tito je krčio nove puteve vojne misli i prakse, na delu ostvario i stvaralački obogatio ideju klasika marksizma o naoružanom narodu.

Polazeći od toga da »svaka revolucija dokazuje svoju vrijednost sposobnošću da razvija i brani svoje tekovine«, Tito je u čitavom posleratnom periodu posvećivao izuzetnu pažnju ostvarivanju i razvoju koncepcije opštenarodne odbrane. Ukazivao je, pri tom, da ona »i nije ništa drugo nego dosljedna primjena iskustava iz NOR«, u skladu sa samoupravnim karakterom jugoslovenske zajednice ravnopravnih naroda i narodnosti, prirodom savremenih međunarodnih odnosa, karakteristikama savremenih ratova, borbene tehnike i naoružanja.

Socijalističko samoupravljanje, naglašavao je drug Tito, omogućava da udruženi proizvođači i građani organizuju odbrambene snage društva kao svoje sopstvene snage, odnosno najšire područjstvljavanje poslova odbrane i bezbednosti. Za Tita i za nas osnovni smisao tog revolucionarnog i dugoročnog procesa jeste u razotuđenju odbrambeno-zaštitne funkcije, tj. u ovladavanju poslovima sa tog područja od strane najšireg kruga građana i udruženog rada u celini. Stvaranjem realnih uslova da pitanja odbrane postanu predmet svakodnevne brige i aktivnosti miliona ljudi, svih radnih ljudi i građana i organizovanih socijalističkih snaga, umnogostručena je odbrambena sposobnost društva i, u isto vreme, ojačan front socijalističkog samoupravljanja kao celovitog društveno-ekonomskog odnosa. »Nemoguće je« — govorio je u vezi s tim drug Tito — »zamisliti ostvarivanje samoupravnih prava našeg radnog čovjeka u oblasti ekonomskog, političkog, kulturnog i društvenog života uopšte, bez ostvarivanja takvih prava u oblasti odbrane«.

Bitnu odrednicu Titove koncepcije opštenarodne odbrane predstavlja *oslonac na sopstvene snage* i uspostavljanje raznovrsnih oblika organizovanja koji omogućavaju angažovanje svih snaga i sredstava, svih ljudskih i materijalnih potencijala za odbranu svake stope i ustavnog poretka SFRJ od bilo kakvog oblika spoljnog i unutrašnjeg ugrožavanja. Prema Titovoj koncepciji odbrane, svi subjekti društveno-ekonomskog i političkog sistema osposobljavaju se i pripremaju za opštenarodni odbrambeni rat, što čitavu zemlju pretvara u svojevrsnog odbrambenog ježa, a eventualnog agresora dovodi u situaciju da neprekidno »sedi« na bajonetima.

Takva koncepcija i orijentacija na najšire područjstvljavanje politike odbrane ne umanjuje značaj i ulogu JNA, jer je ona stalno mobilan i dobro organizovan ešelon naoružanog naroda, okosnica

sistema opštenarodne odbrane i velika škola odbrane, nužan oblik odbrambeno-zaštitnog organizovanja našeg društva, snažan garant očuvanja nezavisnosti zemlje i tekovina revolucije, i značajan činilac unutrašnje kohezije i stabilnosti Jugoslavije.

Drug Tito je ispoljavao stalnu i izuzetnu brigu za razvoj JNA i naših oružanih snaga u celini. Neprekidno je ukazivao na potrebu da Armija bude politički i organizaciono jedinstvena, narodnim, radničko-klasnim, socijalističkim i opštejugoslovenskim duhom prožeta. Pridovao je izuzetan značaj školovanju i uzdizanju starešinskog kadra i tražio od njega da dosledno sledi Program i politiku SKJ, borbene i revolucionarne tradicije NOR-a i socijalističke samoupravne izgradnje. Naglašavao je da Armija ne sme zaostajati ni u pogledu tehničke modernizacije i opremanja savremenom borbenom tehnikom i naoružanjem, prvenstveno iz domaćih izvora. Naši narodi i narodnosti nikada neće žaliti da za modernizaciju, razvoj i jačanje JNA izdvajaju potrebna sredstva — govorio je drug Tito — jer su svesni da je to ulaganje u našu sigurnost, u našu budućnost.

Jugoslovenska narodna armija nije samo snažan činilac odvratanja agresora i udarna snaga našeg odbrambeno-zaštitnog sistema, nego i rasadnik ravnopravnosti, bratstva i jedinstva i jugoslovenskog socijalističkog patriotizma. Ona je i svojevrсна škola samoupravljača, jer je čitav vaspitno-politički rad u njoj usmeren, pored ostalog, na izgrađivanje odlučnih i doslednih boraca za razvoj socijalističkih samoupravnih odnosa. Te činjenice Tito je uvek isticao u prvi plan i pri tom zahtevao da se u Armiji razvijaju humani međuljudski odnosi i najčvršće drugarstvo između vojnika i starešina. Istovremeno je insistirao na stalnom jačanju svesne vojne discipline i striktnom poštovanju jednostarešinstva i subordinacije. U suštini, tražio je da u Armiji vladaju odnosi svojstveni armiji socijalističkog samoupravnog društva, ali nije dozvoljavao nikakvo mehaničko prenošenje samoupravnih odnosa u JNA.

Ocenjujući da su ratovi i upotreba sile u savremenom svetu realnost sa kojom moraju računati sve male i nesvrstane zemlje, drug Tito je ukazivao na potrebu stalnog jačanja moralno-političkog stanja i borbene gotovosti JNA i našeg odbrambeno-zaštitnog sistema u celini. Ukazivao je da to moramo činiti sa prvenstvenom namerom da odvratimo eventualnog agresora, čak i od pokušaja da realizuje svoje osvajачke ambicije. I zbog takve usmerenosti Titove odbrambene zamisli, o njoj se, s pravom, govori kao o koncepciji mira. Tito je, u vezi s tim, isticao da sistem opštenarodne odbrane »nije uperen ni protiv koga ko želi mir i ko poštuje naše pravo na

slobodu i samostalan ekonomski i politički razvitak«. Jugoslavija nikoga ne proglašava prirodnim ili unapred datim protivnikom, ali svako to postaje eventualnim nasrtajem na njenu nezavisnost, teritorijalnu celokupnost i ustavni poredak.

Titova misao nesvrstavanja: Politika nesvrstanosti je trajna osnova djelovanja socijalističke Jugoslavije

Svojom mišlju i akcijom drug Tito je dao neizbrisiv pečat svetskim zbivanjima u nekoliko poslednjih desetleća. On je, kao retko koji državnik sveta, uočio i razumevao sve bitne karakteristike savremene istorijske epohe. Video je da proces oslobađanja eksploatisanih klasa i porobljenih naroda dobija najšire dimenzije, da demokratizacija odnosa među narodima i zemljama više ne može biti odgađana, da je socijalizam poprimio razmere svetskog procesa. U socijalizmu i miru video je sinonime, a u rešavanju akutnih međunarodnih problema mirnim putem — uslov svakog društvenog progressa. I bez obzira na teško uzmicanje snaga dominacije i hegemonije, Tito je znao da one ne mogu izdržati probu života i vremena.

Čitav Titov život ispunjen je borbom za obezbeđenje i zaštitu našeg prava da živimo u miru kao slobodni ljudi i nezavisni narodi.

Borba kojom je rukovodio istorijske 1941—1945. godine nije bila samo usmerena na nacionalno i socijalno oslobođenje, nego i na uspostavljanje kvalitativno novog međunarodnog položaja Jugoslavije i na razvijanje novih odnosa među narodima i državama u svetskim relacijama.

Godine 1948. Tito, KPJ i naši narodi i narodnosti izrekli su veliko, istorijsko NE Staljinu i Informbirou. Osnovni smisao našeg otpora opštoj staljinističkoj hajci i nasrtaju bio je u odbrani prava Jugoslavije i svake druge zemlje na samostalan put socijalističkog razvoja, odnosno u odbrani načela ravnopravnosti u međunarodnom radničkom i komunističkom pokretu i u odnosima među socijalističkim zemljama. Njime je razobličena suština staljinizma, ozbiljno uzdrmana dogma o postojanju jedinstvenog modela socijalističke izgradnje i pokazano da istorijska bitka za socijalizam ne može biti dobijena bez uvažavanja specifičnosti uslova i autentičnih stremjenja radničke klase u pojedinim zemljama, i bez dosledne borbe protiv birokratizacije i drugih oblika izopačavanja avangardne uloge partije proletarijata i demokratske suštine socijalizma. Otuda Titovo i naše NE iz 1948. godine ima širi istorijski smisao i dalekosežan zna-

čaj, pa smo i zbog toga s pravom osetljivi na sve pokušaje iskrivljenog tumačenja suštine zbivanja i istine o tom teškom vremenu.

U razbuktaloj borbi naroda za nacionalno i socijalno oslobođenje, u rušenju kolonijalnog carstva i težnji novooslobođenih i mnogih drugih zemalja da žive u miru, bezbednosti i oslobođeni svakog tutorstva, Tito je video realne osnove nastanka jedne kvalitativno nove svetske politike — nesvrstavanja. U stvaranju te politike i u afirmaciji pokreta nesvrstanih zemalja kao ogromne moralne i političke snage čovečanstva — on je dao odlučujući udeo, što mu je širom sveta obezbedilo priznati status jednog od njihovih osnivača i ličnosti čija se misao poštovala i sledila.

Kao jedan od tvoraca i stratega politike nesvrstavanja drug Tito je 1961. godine u Beogradu bio domaćin Prve konferencije šefova država ili vlada nesvrstanih zemalja, na kojoj su utemeljeni ciljevi Pokreta i proklamovana načela ravnopravnosti, nacionalne nezavisnosti i nemešanja u unutrašnje stvari drugih zemalja i naroda. Lično učestvujući na konferenciji u Kairu, Lusaki, Alžiru, Kolombu i Havani, i stalnom državničkom aktivnošću, drug Tito je imao ogromnu ulogu u afirmaciji tih principa i politike aktivne miroljubive koegzistencije, u očuvanju jedinstva i akcione sposobnosti pokreta nesvrstanih zemalja, u njegovom izrastanju u snagu koja danas okuplja najveći deo čovečanstva i koja je jedina u stanju da povede svet putevima mira i uspostavljanja ravnopravnijeg i pravednijeg poretka u svetu. Na Šestom samitu u Havani Titu je dodeljeno jedinstveno priznanje, a na nedavno održanoj konferenciji u Nju Delhiju — na kojoj je potvrđena i još jednom snažno afirmisana njegova vizija nesvrstavanja — skoro da nije bilo govornika koji nije spomenuo njegov ogroman lični doprinos u tom pogledu. Tito je bio i ostao najuglednija i najcenjenija ličnost našeg doba.

Politika nesvrstavanja u Titovoj viziji označava ne samo suprotstavljanje blokovskoj politici i podeljenosti sveta, nego je i put za njihovo prevladavanje. Ona je negacija politike sile, interesnih sfera, imperijalizma, kolonijalizma, hegemonizma i bilo kakvih monopola u međunarodnim ekonomskim i političkim odnosima; ona izražava progresivne težnje čovečanstva i doprinosi razmahu socijalizma kao svetskog procesa.

Drug Tito je pridavao izuzetan značaj razvijanju odnosa i saradnje SFRJ i SKJ sa našim susedima i ostalim zemljama, oslobođilačkim, revolucionarnim i progresivnim partijama i pokretima. U tom kontekstu, zalagao se i za razvoj dobrosusedskih odnosa sa Alba-

nijom, iako Enver Hodža — rukovođen teritorijalnim pretenzijama i slepom, opasnom i neostvarljivom idejom o stvaranju tzv. velike Albanije — ne prestaje sa grubim mešanjem u unutrašnje stvari naše zemlje. Pod Titovim rukovodstvom stekli smo veliki broj prijatelja i visok ugled u svetu. U tome i u daljem jačanju međunarodnog položaja Jugoslavije na osnovama politike nesvrstavanja — on je video i značajan preduslov za očuvanje i učvršćivanje naše nezavisnosti i tekovina socijalističke revolucije.

Politika nesvrstavanja koja, po rečima druga Tita, od samog početka proističe iz karaktera naše revolucije i koja je veran izraz naše socijalističke orijentacije — predstavlja trajno opredeljenje Jugoslavije. Stoga i u ovom času, kao i uvek dosad, odlučno odbijamo sve pritiske da uđemo pod bilo čije, i pod bilo kakvo, tuđe okrilje. Ostaćemo i ubuduće svoji na svome.

Titov pogled napred: Sa povjerenjem možemo gledati u svoju budućnost

Tito je bio revolucionar — realista sa izrazitom sposobnošću predviđanja. Često je ukazivao na to da u današnjem svetu sila nije ustuknula pred razumom i upozoravao na dosta nepovoljne tendencije u međunarodnim odnosima. U isto vreme, realno je sagledavao unutrašnje protivrečnosti i teškoće u našem društvu i naglašavao da će njih biti i ubuduće. Poručivao je da naša revolucija nije završena, da novo vreme donosi nove obaveze, da zadaci s kojima su suočene sadašnje i buduće generacije nisu i neće biti ništa lakši od prethodnih.

Međutim, Tito je bio realista i u svom neizmernom optimizmu i verovanju u snagu naše revolucije i u snage mira i progressa u svetu.

Stalno je ukazivao na vrednosti i prednosti socijalističkog samoupravnog sistema »koji našem čovjeku daje da slobodno i suvereno odlučuje o svom radu i njegovim rezultatima, koji ga štiti od izrabljivanja i nasilja, od svega što sputava svestrani razvoj slobodne ljudske ličnosti«. Podvlačio je da nema te snage koja bi sada uspela da našoj radničkoj klasi i radnim ljudima istrgne iz ruku pravo na samoupravljanje, a zemlju povede kolotečinom poznatih modela iz ideološkog vidokrugla zagovornika birokratsko-dogmatskog koncepta i buržoasko-liberalističke orijentacije. Ali, uz to je upozoravao i na potrebu odlučnog suzbijanja otpora samoupravnoj politici i praksi,

jačanja društvene discipline i odgovornosti u sprovođenju dogovorene politike, efikasnijeg društvenog dogovaranja i samoupravnog sporazumevanja.

Ukazivao je na duboke korene i niti ravnopravnosti, bratstva i jedinstva naših naroda i narodnosti, ali i na potrebu da se odlučno suzbijaju sve nacionalističke pojave, lokalistička republičko-pokrajinska zatvaranja i druge tendencije koje slabe unutrašnju čvrstinu, koheziju, stabilnost i jedinstvo Jugoslavije.

Naglašavao je da Jugoslavija ima divnu omladinu, spremnu i sposobnu da ponese breme novih revolucionarnih obaveza. Ali, nije zaboravljao i da se kritički osvrne na ono što nije dobro u mladoj generaciji, a posebno na propuste koji se čine u idejno-vaspitnom radu s njom. Zahtevao je da se mladima i problemima koji ih tište posveti najveća mogućna pažnja.

Isticao je da je sistem opštenarodne odbrane i društvene samozastite snažan garant očuvanja nezavisnosti, teritorijalnog integriteta i ustavnog poretka SFRJ, a JNA okosnica tog sistema i uzdanica naših naroda i narodnosti. Tražio je da oni to budu i ubuduće.

Podvlačio je da snaga Jugoslavije leži i u njenoj nezavisnosti i nesvrstanoj spoljnoj politici i ukazivao da stečeni ugled i poziciju u pokretu nesvrstanih zemalja i u svetu moramo kontinuirano potvrđivati i jačati.

Naglašavao je da radnička klasa i naše društvo imaju u Savezu komunista istinsku avangardu i vodeću idejno-političku snagu, i to ne samo po idejnom opredeljenju nego i po sposobnosti da vidi više i dalje od drugih, da pronalazi izlaze iz svih teškoća i otvara perspektivu. Zahtevao je od komunista da budu u stalnoj akciji, da neprekidno učvršćuju i jačaju svoje jedinstvo, da dosledno slede radničko-klasne i zajedničke interese naših naroda i narodnosti. Tražio je da se redovi Partije odlučno čiste od svakog oportunizma i kolebljivosti, zalagao se za slaganje reči i dela i zahtevao da se bitka za ideale revolucije i dogovorenu politiku vodi neposredno, u živom kontaktu sa narodom. Tražio je rad, odgovornost i nemirenje s učinjenim. Ukazivao je na teškoće i slabosti, na puteve njihovog prevazilaženja i potrebu da se ne staje na pola puta. Lični primer komunista i rukovodioca, njihova spremnost na lične žrtve i odricanja — načelo je političkog i moralno-etičkog kodeksa SKJ i Tita kome je on pridavao prvorazredni značaj.

I danas je aktuelna svaka od tih Titovih poruka. Njegovo delo ne tamni pred protokom vremena — ono je utkano u nas, naša je sadašnjost i budućnost, ono je oličeno u Savezu komunista i u samo-

upravnoj i jedinstvenoj Jugoslaviji, u našim stremljenjima i nadanjima. Titovo delo nam nudi odgovore na pitanje: kuda i kako prevladati nemale teškoće s kojima smo danas u zemlji i u svetu suočeni. Ono nam otvara horizonte budućnosti, razvejava svaku sumnju i nevericu, jača poverenje u sopstvene snage i otvara perspektivu.

Tito — to je naša spremnost da još više i temeljitije izučavamo njegovu misao i delo.

Tito — to je naša odlučnost da i dalje nepokolebljivo sledimo njegov put.

Mi se najbolje odužujemo Titu ako stvaralački primenjujemo i razvijamo njegovu misao saglasno novim uslovima i zahtevima vremena.